

Mateusz Sora*

Repatriacja do Polski po 1990 r. – uwarunkowania prawne, skala przyjazdów, obszar osiedlenia

Key statistics on repatriation to Poland: The aim of the article is to provide key statistical data concerning Polish repatriation policy and the repatriation process. The author begins with information on the total number of people of Polish descent who were repatriated under the Repatriation Act, the repatriates' place of settlement in Poland and their household structure. The next section looks at the financial support from the state budget granted to the repatriates, the local governments organizing repatriation and employers offering jobs to repatriates. In the final section the author examines the factors that stimulate repatriation to Poland.

Słowa kluczowe: *adaptacja społeczna, repatrianci, repatriacja, polityka repatriacyjna, ustawa o repatriacji*

Keywords: *social adaptation, repatriates, repatriation, repatriation policy, Repatriation Act*

* Dyrektor Departamentu Obywatelstwa i Repatriacji MSW;
e-mail: obywatelstwo@msw.gov.pl

Wstęp

Nowa sytuacja polityczna w Europie na przełomie 1989/1990 stała się czynnikiem pobudzającym wielotysięczne ruchy migracyjne. Obejmowały one przede wszystkim osoby, które we wcześniejszym okresie miały ograniczone możliwości wyboru miejsca zamieszkania. Przybywający od początku lat 90. XX wieku do Polski cudzoziemcy, powołujący się na polskie pochodzenie, główne trudności mieli z zalegalizowaniem pobytu, co powodowało, że często po przyjeździe znajdowali się w dramatycznym położeniu. Formalnie sytuację już przybyłych jak i tych, którzy zamierzali osied-

lić się, uregulowała ustawa o cudzoziemcach z 1997 r. Przepisy dotyczące pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej nie przewidywały objęcia repatriantów systemową pomocą materialną.

We wspomnianym okresie stwierdzono też, że o wizy repatriacyjne ubiegają się głównie mieszkańcy Kresów Wschodnich II RP (sporadycznie także z Niemiec czy USA), natomiast przypadki repatriacji z azjatyckiej części byłego ZSRR były odosobnione. Na podstawie analizy struktury przestrzennej wydanych wiz uznano, iż zasadne jest ograniczenie repatriacji do osób, które nie mogły skorzystać z umów zawieranych pomiędzy władzami polskimi i radzieckimi w latach 40. i 50. XX wieku, a samym repatriantom po przybyciu do Polski udzielić wsparcia materialnego.

Okoliczności powstania przepisów regulujących repatriację

Prace nad ustawą o repatriacji podjęto pod koniec lat 90. w ramach realizacji szerszego politycznego projektu. Zgodnie z intencją grupy senatorów AWS trzy równolegle procedowane ustawy miały uregulować relacje pomiędzy Rzeczpospolitą i osobami przynajmującymi się do polskiego pochodzenia rozproszonymi po całym świecie. Ustawa o repatriacji miała umożliwić powrót do Polski zesłańców i ich potomków z miejsc zsyłek i deportacji (azjatycka część b. ZSRR oraz Armenia, Gruzja i Azerbejdżan), nowa ustawa o obywatelstwie polskim – przywrócenie obywatelstwa polskiego osobom, które w okresie powojennym je utraciły, a ustawa o Karcie Polaka wzmocnić więzy pomiędzy ojczyzną i Polakami, którzy pozostali na Kresach Wschodnich II RP.

Ten polityczny projekt nie brał pod uwagę ani sytuacji demograficznej Polski, ani ewentualnych kosztów finansowych i społecznych. Dlatego w czasie prac w parlamencie nie miała znaczenia liczebność Polonii. Nowe ustawy, zgodnie z intencjami projektodawców, miały przede wszystkim stanowić zadośćuczynienie dla rodaków, którzy w wyniku zdarzeń historycznych znaleźli się poza obecnymi granicami Polski. Przyjęto ogólne założenie, że będzie to proces rozłożony na „najbliższe lata”.

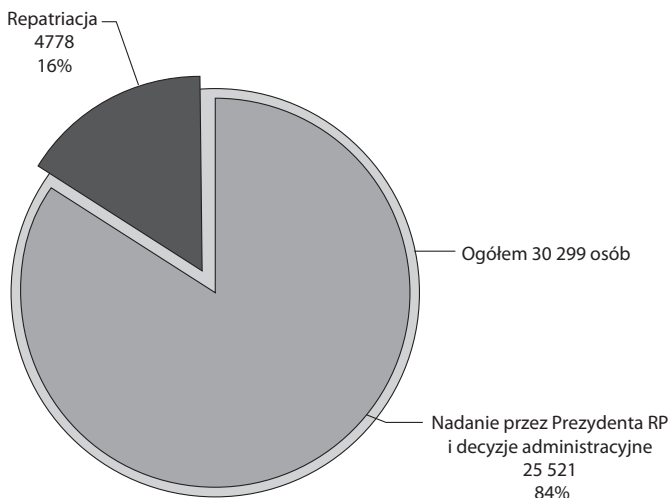
Struktura gospodarstw domowych i województwo osiedlenia repatriantów w latach 2001–2012

Ustawa o repatriacji potwierdziła ukształtowaną w powojennym porządku prawnym zasadę (ustawy o obywatelstwie polskim z 1951 r. i 1962 r.), że repatriacja stanowi samoistny i bezpośredni tytuł do nabycia obywatelstwa

polskiego. Określono w niej kryteria, jakie musi spełnić osoba ubiegająca się o wizę w celu repatriacji, zakres bezpośredniej pomocy dla repatriantów oraz zakres wsparcia państwa dla podmiotów dobrowolnie angażujących się w akcję repatriacyjną, tj. gmin i pracodawców. Warunkiem przyjazdu do Polski przez cudzoziemców polskiego pochodzenia występujących o wydanie wizy repatriacyjnej jest wylegitymowanie się warunkami do osiedlenia się, określonymi jako miejsce zamieszkania i źródło utrzymania. Osoby, które nie mają warunków do osiedlenia się, otrzymują przyrzeczenie wydania wizy repatriacyjnej i oczekują na imienne zaproszenie lub wskazanie przez MSW (wcześniej Urząd ds. Repatriacji i Cudzoziemców, następnie MSWiA) podmiotu zapraszającego. W ustawie znalazły się również przepisy umożliwiające uzyskanie statusu repatrianta w drodze decyzji wojewody (uznanie za repatrianta). Do końca 2001 r. obywatelstwo polskie w tym trybie mogły nabyć osoby polskiego pochodzenia, które osiedliły się w Polsce przed wejściem w życie przepisów ustawy o repatriacji. Osoby te wraz z uznaniem za repatrianta nabyły ponadto uprawnienia emerytalno-rentowe. O uznanie za repatrianta mogą ubiegać się nadal osoby polskiego pochodzenia, które ukończyły w Polsce studia. Obywatelstwo polskie tą drogą mogą nabyć wszyscy absolwenci polskich uczelni pochodzący z azjatyckiej części b. ZSRR. W latach 2001–2012 status repatrianta uzyskały w tym trybie 753 osoby. Na wykresie 1 zaprezentowano procentowy udział repatriantów wśród osób, które w latach 2001–2012 nabyły obywatelstwo polskie.

Ogółem w latach 2001–2012 obywatelstwo polskie w drodze nadania przez Prezydenta RP i decyzji administracyjnych nabyło 30 299 osób, w tym 4778 w drodze repatriacji.

Repatrianci osiedlają się przede wszystkim w województwach, w których znajdują się większe aglomeracje (dolnośląskie, małopolskie, mazowieckie, śląskie). Spowodowane to jest zarówno większą podażą lokali komunalnych, jak i łatwiejszym dostępem do rynku pracy, dzięki czemu gminom łatwiej podjąć decyzję o zapewnieniu rodzinie repatrianta warunków do osiedlenia się. Nie bez znaczenia jest i fakt, że duże ośrodki miejskie (przede wszystkim Warszawa) realizują własne wieloletnie programy adresowane do repatriantów. W większych aglomeracjach repatriacja ma bardziej anonimowy charakter, a ewentualne trudności adaptacyjne nie rodzą negatywnych emocji. W takich warunkach angażowanie się gminy w przedsięwzięcia na rzecz przyszłych mieszkańców jest akceptowalne społecznie. Stąd niski poziom osiedleń repatriantów w województwach bez większych ośrodków miejskich, borykających się z problemami strukturalnymi, przede wszystkim wysokim poziomem bezrobocia (świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie).

Wykres 1. Nabycie obywatelstwa polskiego w latach 2001–2012

Źródło: dane MSWiA/MSW.

Liczbę przyjazdów do Polski w ramach repatriacji limitują przede wszystkim warunki otrzymania wize repatriacyjnej. Przepisy gwarantują repatriantom stosunkowo wysoki poziom bezpieczeństwa socjalnego – pewność zatrudnienia (przynajmniej dla jednej osoby w rodzinie) i stałe umowy najmu lokali komunalnych. Założono bowiem, że taki model prowadzi do szybkiej integracji. Jednakże, paradoksalnie, te gwarancje stanowią trudną do pokonania barierę dla większości osób zainteresowanych osiedleniem się w Polsce, a okres od złożenia wniosku repatriacyjnego do przyjazdu do Polski trwa nawet 6–8 lat. Na szybszy przyjazd do Polski mogą liczyć osoby już posiadające bliskich w Polsce lub te, którym pomogą polscy duchowni bądź nauczyciele.

Ponieważ w trakcie prac nad ustawą o repatriacji podnoszono kwestię braku możliwości zapewnienia sobie przez Polaków z azjatyckiej części b. ZSRR warunków do osiedlenia się, powierzono ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych prowadzenie ewidencji lokali mieszkalnych i źródeł utrzymania, która została nazwana bazą „Rodak”. Zgodnie z art. 29 ustawy o repatriacji celem ewidencji jest umożliwienie kandydatom na repatriantów poszukiwań odpowiednich dla liczebności rodziny i kwalifikacji zawodowych warunków do rozpoczęcia samodzielnego funkcjonowania w Polsce.

Tabela 1. Liczba osiedlonych rodzin repatriantów oraz liczba osób uznanych za repatrianta w latach 2001–2012

Rok	1	2	3	4	5	6	7
	Liczba osiedlonych rodzin repatriantów	Liczba dorosłych repatriantów	Liczba osób niepolskiego pochodzenia (członków rodziny repatrianta)	Liczba dzieci (do 18. roku życia)	Ogółem liczba osiedlonych osób: (suma kolumn 3, 4 i 5)	Liczba osób uznanych za repatrianta	
2001	429	722	96	182	1000	298	
2002	355	590	91	151	832	293	
2003	175	321	47	87	455	25	
2004	120	257	43	72	372	29	
2005	128	222	51	62	335	16	
2006	135	203	58	66	327	24	
2007	107	193	38	50	281	16	
2008	85	161	41	58	260	12	
2009	72	123	49	42	214	14	
2010	72	109	28	38	175	7	
2011	97	142	36	51	229	7	
2012	73	100	16	23	139	12	
Razem	1848	3143	594	882	4619	753	

Źródło: dane urzędowe MSWiA/MSW; oprac. T. Janik.

Tabela 2. Osiedlanie się repatriantów na terenie poszczególnych województw w latach 2001 – 2012

Województwo	Liczba osiedlonych rodzin repatriantów	Liczba dorosłych repatriantów	Liczba osób niepolskiego pochodzenia (członków rodziny repatrianta)	Liczba dzieci (do 18. roku życia)	Ogółem liczba osiedlonych osób (suma kolumn 3, 4 i 5)
1	2	3	4	5	6
dolnośląskie	220	346	70	111	527
kujawsko-pomorskie	56	89	19	22	130
lubelskie	135	170	27	41	238
lubuskie	63	99	14	34	147
łódzkie	122	186	46	47	277
małopolskie	225	364	44	61	469
mazowieckie	363	563	111	141	815
opolskie	107	184	34	75	293
podkarpackie	32	105	15	22	142
podlaskie	103	180	43	65	288
pomorskie	85	192	31	53	278
śląskie	109	266	65	89	420
świętokrzyskie	19	52	6	14	72
warmińsko-mazurskie	36	47	6	14	67
wielkopolskie	73	115	19	26	160
zachodniopomorskie	100	185	44	67	296
Razem	1848	3143	594	882	4619

Źródło: jak pod tabelą 1.

Tabela 3. Zaproszenia dla repatriantów zgłoszone do bazy „Rodak” w latach 2001–2012

Rok	Liczba zaproszeń gmin dla niewskazanych imiennie repatriantów	Liczba zaproszeń gmin dla wskazanych imiennie repatriantów
2001	0	8
2002	11	b.d.
2003	25	b.d.
2004	27	20
2005	22	26
2006	25	16
2007	26	9
2008	18	26
2009	8	7
2010	22	30
2011	9	17
2012	8	23

Źródło: jak pod tabelą 1.

Najczęściej propozycja przekazania lokali mieszkalnych pochodzi od gmin, które z tytułu zaproszenia repatriantów otrzymują stosowną dotację z budżetu państwa. Baza „Rodak” pozwala na kojarzenie osób (gospodarstw domowych), które otrzymały już promesy wiz repatriacyjnych, i ofert gmin, którymi dysponuje MSW. Od momentu wejścia w życie przepisów gwarantujących gminom dotację z budżetu państwa zostało zgłoszonych jednak tylko 201 ofert gmin oraz 2 oferty od organów prowadzących domy opieki społecznej. Na dzień 31 grudnia 2012 r. zarejestrowanych było 2880 osób oczekujących na wskazanie w Polsce warunków do osiedlenia się. Niewielkie zainteresowanie gmin dla prowadzonej akcji repatriacyjnej powoduje konieczność nowego zdefiniowania zachęt dla tych gmin, które zgłoszą swoją ofertę do bazy „Rodak”.

Pomoc finansowa dla repatriantów z budżetu państwa w latach 2001–2012

Ustawa o repatriacji przesunęła ciężar finansowania akcji repatriacyjnej na budżet państwa. Począwszy od roku 2001 w budżecie państwa wyodrębniana jest rezerwa celowa „Pomoc dla repatriantów”, z której finansowane są zarówno bezpośrednie zasiłki na zagospodarowanie się, kursy adaptacyjne, jak i dotacje dla gmin zapraszających repatriantów oraz pracodawców.

W budżecie państwa na rok 2001 zaplanowana została kwota 39 480 tys. złotych. Jednakże Minister Finansów przekazał na realizację ustawy o re-

Tabela 4. Planowane i faktyczne wydatki na wsparcie repatriantów (w zł)

Rok	Kwota rezerwy	Kwota uruchomiona
2001	39 480 000	4 888 000*
2002	25 000 000	23 187 000
2003	15 000 000	12 997 230
2004	15 000 000	10 761 067
2005	12 000 000	10 198 127
2006	12 000 000	10 140 776
2007	10 000 000	8 749 247
2008	10 000 000	8 249 338
2009	9 066 000	7 450 202
2010	9 066 000	8 598 375
2011	9 066 000	6 740 667
2012	9 066 000	b.d.

* Kwota 34 592 000 została zablokowana decyzją Rady Ministrów.

Źródło: jak pod tabelą 1.

patriacji jedynie kwotę 4888 tys. zł. Ze względu na bardzo trudną sytuację budżetu państwa z rezerwy „Pomoc dla repatriantów” Rada Ministrów zablokowała środki w wysokości 34 592 tys. zł. W tej sytuacji w 2001 r. wypłacane były wyłącznie zasiłki na zagospodarowanie, zasiłki szkolne oraz zwracano koszty przyjazdu repatriantów do Polski. Należne gminom dotacje nie zostały wypłacone w terminie. W roku 2002 rezerwa celowa wynosiła 25 000 tys. zł. Ze środków tych zostały pokryte zaległe zobowiązania wobec gmin i pracodawców oraz były realizowane bieżące zobowiązania budżetu państwa wobec uprawnionych podmiotów zaangażowanych w repatriację. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu otrzymało środki na organizację dla repatriantów i członków ich najbliższej rodziny kursów adaptacyjnych i języka polskiego, a Ministerstwo Spraw Zagranicznych na organizację kursów języka polskiego dla osób posiadających promesę wizy repatriacyjnej oraz na pokrycie, w uzasadnionych przypadkach, kosztów podróży repatrianta i jego rodziny do Polski. Ponadto wojewodowie otrzymali środki dla gmin, które zapewniły repatriantom przybyłym do Rzeczypospolitej Polskiej lokal mieszkalny z zasobów komunalnych w okresie od dnia 15 maja 1996 r. do końca 2000 r. Wypłata tych dotacji stanowiła realizację zaległych zobowiązań administracji rządowej wobec gmin z roku 2001. Poczawszy od roku 2003 środki z rezerwy celowej uruchamiane są co kwartał na podstawie analizy zapotrzebowań zgłaszanych przez organy realizujące zadania określone w ustawie o repatriacji.

Po przyjeździe do Polski rodzina repatrianta otrzymuje jednorazową, bezzwrotną pomoc finansową w postaci:

- 1) zwrotu kosztów przejazdu osób i mienia, w wysokości stanowiącej równowartość ceny biletu kolejowego drugiej klasy,
- 2) zasiłku na zagospodarowanie się, w wysokości stanowiącej równowartość dwukrotnego miesięcznego wynagrodzenia,
- 3) zasiłku szkolnego, na pokrycie kosztów związanych z podjęciem nauki przez małoletnie dzieci repatrianta, w wysokości stanowiącej równowartość przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia.

Zasiłki te są wypłacane zaraz po przesiedleniu się rodziny i mają na celu umożliwienie dokonania pierwszych niezbędnych zakupów w nowym miejscu zamieszkania.

Ponadto repatriantom i członkom ich rodzin zagwarantowana jest możliwość udziału w bezpłatnych kursach języka polskiego i adaptacji w społeczeństwie polskim. Kursy te cieszą się dużym zainteresowaniem, decydują o tym słaba znajomość języka polskiego oraz fakt, iż wyobrażenia o Polsce i oczekiwania repatriantów zdecydowanie różnią się z tym, co zastają po przesiedleniu się.

Kolejną formą wsparcia dla repatrianta jest ustanowiony przez ustawę o repatriacji mechanizm zachęt finansowych dla pracodawcy tworzącego miejsce pracy. Aktywizacja zawodowa przewiduje możliwość zwrotu części kosztów poniesionych przez pracodawcę na:

- 1) utworzenie stanowiska pracy,
- 2) przeszkolenie repatrianta,
- 3) wynagrodzenie, nagrody i składki na ubezpieczenia społeczne.

Łączna, maksymalna kwota zwrotu kosztów poniesionych przez pracodawcę na aktywizację zawodową repatrianta wynosi dwunastokrotność przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia.

Również repatriant, który nie ma możliwości samodzielnego podjęcia pracy, może uzyskać zwrot kosztów poniesionych na podnoszenie swoich kwalifikacji zawodowych. Wysokość zwracanej repatriantowi kwoty stanowi połowę poniesionych kosztów, nie więcej niż równowartość dwukrotnego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia.

Krytycy ustawy o repatriacji często formułują zarzut, że państwo przeczuciło prowadzenie akcji repatriacyjnej na samorządy. Należy jednak pamiętać, że ustawa wpisuje się w logikę „usamorządowienia” Polski, to samorządy zostały uwłaszczone na mieniu skarbu państwa i dysponują mieszkaniem, wreszcie to samorządy realizują zadania z dziedziny polityki społecznej. Zresztą zarówno w toku prac nad ustawą, jak i tuż po wejściu w życie ustawy o repatriacji zainteresowanie samorządów zawartymi w niej

Tabela 5. Środki finansowe z budżetu państwa przeznaczone na repatriację w latach 2005–2012 (w zł)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Kwota rezerwy celowej budżetu państwa „Pomoc dla repatriantów”	12 000 000	10 000 000	10 000 000	9 066 000	9 066 000	9 066 000	9 066 000
Uruchomione środki z rezerwy celowej budżetu państwa „Pomoc dla repatriantów”	10 140 776	8 749 247	8 249 338	7 450 202	8 598 375	6 721 561	6 910 064
MEN – środki przekazane na organizację kursów jęz. pol. oraz adaptacyjnych dla repatriantów	1 100 000	900 000	700 000	600 000	406 000	406 000	406 000
MSZ – środki przekazane na pokrycie kosztów przejazdu osób, które otrzymały wizy rep. oraz organizację kursów jęz. pol. w kraju pochodzenia	250 000	208 000	200 000	200 000	150 000	200 000	100 000
Kwota przyznanej dotacji ogółem	8 790 776	7 641 247	7 349 338	6 650 202	8 042 375	6 115 561	6 404 064
Dotacje na pokrycie kosztów poniesionych przez gminy na remont lokalu mieszkalnego repatrianta	405 703	226 410	338 208	280 751	224 563	222 169	216 391
Dotacje dla gmin, które zaprosiły niewskazanych imiennie repatriantów	4 563 973	3 745 995	3 220 710	2 935 195	4 205 033	1 969 465	2 771 841
Dotacje na aktywizację zawodową repatriantów oraz na wypłatę jednorazowych zasiłków na zagospodarowanie dla repatriantów,	3 821 100	3 668 842	3 790 420	3 434 256	3 612 779	3 923 927	3 415 832
w tym na jednorazowe zasiłki na zagospodarowanie	1 823 535	1 785 005	2 221 288	1 707 296	1 286 538	1 926 534	1 258 260
Wojewodowie							

Źródło: jak pod tabelą 1.

możliwościami wsparcia dla gmin i pracodawców było stosunkowo wysokie. Jednakże sytuacja na rynku pracy, sprzedaż mieszkań komunalnych, konieczność objęcia opieką społeczną przede wszystkim własnych mieszkańców zniechęcają gminy do zaangażowania. Liczba zaproszeń nie wzrosła w wyniku prowadzonej w latach 2003–2004 akcji informacyjnej, którą poprzedził list Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji do wojewodów oraz wójtów, burmistrzów i prezydentów miast, w którym minister przypomniał, że akcja repatriacyjna stanowi trwały element polityki państwa polskiego, a podmioty, które zaangażują się w nią, otrzymają wsparcie z budżetu państwa.

Wątpliwości interpretacyjne budziła treść art. 21 ustawy o repatriacji. Mimo nowelizacji ustawy w 2003 r. Minister Finansów pismem z 10 listopada 2004 r. adresowanym do wojewodów, interpretując ten artykuł, ograniczył cele, na które może być wydatkowana dotacja, wyłącznie do kosztów bezpośrednio związanych z zapewnieniem repatriantom lokalu mieszkalnego. Jednocześnie Minister Finansów zobowiązał gminy do zwrotu niewykorzystanych zgodnie z tym celem środków do budżetu państwa. Tymczasem art. 21 ust. 3 wyraźnie stanowi, iż: *Dotacja jest przeznaczona na dofinansowanie zadań własnych gminy*. W tej sytuacji, wobec niewielkiego zainteresowania samorządów możliwością uzyskania dotacji na warunkach określonych przez Ministra Finansów, rezerwa celowa nigdy nie została wykorzystana w całości.

Wybrane czynniki wpływające na zainteresowanie repatriacją do Polski

Wprowadzenie w procedurze repatriacyjnej postępowania w sprawie stwierdzenia polskiego pochodzenia pozwoliło zweryfikować dane dotyczące osób polskiego pochodzenia zainteresowanych osiedleniem się w Polsce w ramach repatriacji (zgodnie z wynikami spisu powszechnego przeprowadzonego w Kazachstanie w 1999 r. mieszkało w tym państwie 47 tys. osób polskiej narodowości). Pewna stabilizacja gospodarcza i polityczna w Kazachstanie jak i informacje o trudnościach adaptacyjnych, jakie napotykały repatrianci po przyjeździe do Polski, skutkują mniejszym niż zakładano zainteresowaniem repatriacją. Należy wyraźnie zaznaczyć, że mimo iż przepisy dotyczące stwierdzenia polskiego pochodzenia są stosunkowo liberalne, zainteresowanym trudno jest zebrać i przedstawić w toku postępowania przed konsulem dokumenty potwierdzające polskie pochodzenie. Wynika to z faktu, iż w okresie powojennym część osób deportowanych nie przywiązywała wagi do pielęgnowania polskości i podlegała

Tabela 6. Liczba wydanych wiz repatriacyjnych i pobytowych w latach 2001–2011

Rok	Kraj, w którym wydano wizę	Liczba wydanych wiz repatriacyjnych	Liczba wydanych wiz na pobyt stały
2001	Białoruś	140	b.d.
	Kazachstan	216	b.d.
	Rosja	36	b.d.
	Ukraina	381	b.d.
	Litwa	20	b.d.
	Mołdawia	9	b.d.
	Czechy	2	b.d.
2002	Białoruś	127	3
	Kazachstan	194	37
	Rosja	31	4
	Ukraina	245	26
	Litwa	3	0
	Uzbekistan	2	0
	Mołdawia	5	0
	Czechy	4	0
	Gruzja	1	0
Niemcy	1	0	
2003	Białoruś	43	0
	Kazachstan	156	27
	Rosja	11	3
	Ukraina	77	17
	Uzbekistan	8	3
	Mołdawia	2	1
	Czechy	1	0
	Gruzja	3	1
2004	Białoruś	39	2
	Kazachstan	122	21
	Rosja	35	2
	Ukraina	56	5
	Litwa	1	0
	Uzbekistan	15	3
	Czechy	1	
Litwa	1	0	
2005	Białoruś	30	0
	Kazachstan	155	32
	Rosja	32	7
	Ukraina	23	1
	Litwa	1	0
	Uzbekistan	5	0
	Mołdawia	2	0
	Gruzja	3	2
Czechy	1	0	

2006	Białoruś	25	0
	Kazachstan	125	34
	Rosja	40	5
	Ukraina	27	0
	Litwa	1	0
	Uzbekistan	14	7
	Mołdawia	1	0
	Gruzja	3	2
	Czechy	1	0
	Azerbejdżan	1	0
Niemcy	1	0	
2007	Białoruś	18	0
	Kazachstan	161	31
	Rosja	38	46
	Ukraina	16	7
	Uzbekistan	11	2
	Gruzja	3	1
Niemcy	1	0	
2008	Białoruś	13	1
	Kazachstan	143	18
	Rosja	25	2
	Ukraina	8	0
	Uzbekistan	14	9
	Czechy	1	0
2009	Białoruś	5	0
	Kazachstan	90	15
	Rosja	32	2
	Ukraina	13	1
	Uzbekistan	6	2
	Gruzja	8	3
	Armenia	8	0
Tunezja	2	1	
2010	Białoruś	8	0
	Kazachstan	84	21
	Rosja	23	5
	Ukraina	15	1
	Uzbekistan	5	3
	Gruzja	4	0
2011	Białoruś	18	1
	Kazachstan	92	13
	Rosja	31	10
	Ukraina	20	4
	Uzbekistan	12	2
	Gruzja	3	2
	Mołdawia	1	1
	Cypr	1	0

Źródło: jak pod tabelą 1.

procesowi asymilacji. Stosunkowo niewielka liczba wniosków o wydanie wiz repatriacyjnych wynika także z rozproszenia Polaków na olbrzymim obszarze. Placówki utrzymują kontakty z organizacjami polskimi, głównie w większych ośrodkach, które skupiają jedynie nieznaczną część osób deklarujących polskie pochodzenie. Osoby związane z polskimi organizacjami w znacznym odsetku już złożyły wnioski lub ich nie składają, ponieważ nie posiadają dokumentów mogących być podstawą do uznania polskiej narodowości.

Dotarcie do Polaków niezrzeszonych w organizacjach polskich jest niezwykle trudne. Zebrane w czasie obowiązywania ustawy doświadczenia pozwalają szacować, że liczba potencjalnych repatriantów w azjatyckiej części b. ZSRR nie przekroczy 10 tys. osób. Wpływ na stosunkowo niewielkie zainteresowanie repatriacją ma niewątpliwie również tempo przekazywania za pośrednictwem konsulów zaproszeń gmin. W świadomości Polaków w Kazachstanie obietnica przyjazdu do Polski, jaką jest promesa wizy, jeśli w ogóle zostanie zrealizowana, to w trudnej do określenia przyszłości. Należy mieć również na uwadze, że w latach poprzednich w pierwszej kolejności decydowały się na przyjazd do Polski osoby najbardziej przedsiębiorcze, zwykle z wyższym wykształceniem. Takich osób jest coraz mniej. Wejściu w życie ustawy o repatriacji nie towarzyszyła np. reorganizacja sieci polskich placówek konsularnych (placówka w Astanie funkcjonuje od 2008 r.).

Podsumowanie

Oparcie akcji repatriacyjnej na dobrowolnym zaangażowaniu samorządów skutkuje rozproszeniem repatriantów na terytorium całego kraju, co zgodnie z założeniami przyjętymi w toku prac nad ustawą miało wspierać proces integracji społecznej. Realizacja tego założenia ujawniła zarazem faktyczny poziom „solidarności narodowej”. Poza dużymi ośrodkami, które kierują rocznie kilka imiennych zaproszeń, mniejsze miejscowości były zwykle zainteresowane rozwiązaniem własnych problemów i sprowadzeniem osób o szczególnych kwalifikacjach: lekarzy, nauczycieli języków obcych i innych specjalistów.

Obowiązujące przepisy dotyczące pomocy społecznej stwarzają wśród przedstawicieli gmin obawy, że w przypadku trudności adaptacyjnych, np. utraty pracy przez repatriantów, staną się oni obciążeniem dla lokalnej społeczności. Dlatego możliwość uzyskania dotacji na określonych w ustawie zasadach nie stała się wystarczającą zachętą. Samorządowcy nieufnie odnoszą się do zapewnień o pomocy państwa, a jeśli decydują się podjąć zobowiązania wobec repatriantów, to, jak wspomniano, starają się przede

wszystkim rozwiązać własne problemy (np. sprowadzić osoby o wysokich kwalifikacjach). Wbrew oczekiwaniom, które towarzyszyły pracom nad ustawą, nieliczne są przypadki podejmowania uchwał w sprawie zaproszenia repatriantów motywowane wyłącznie chęcią pomocy rodakom ze Wschodu. Coraz bardziej oczywiste staje się, że prowadzenie akcji repatriacyjnej wymaga sięgnięcia po instrumenty z dziedziny polityki społecznej, co w przypadku wzrostu liczby osób przybywających do Polski będzie generowało znaczne wydatki z budżetu na ten cel. W obecnej sytuacji należałoby uznać za sukces doprowadzenie do zawarcia tylu umów z gminami, na ile pozwalają środki z rezerwy „Pomoc dla repatriantów”. Faktyczne koszty związane z osiedleniem czteroosobowej rodziny repatriantów wynoszą około 200 tys. zł, na którą składa się suma kwot zasiłków, dotacji dla gminy i aktywizacji zawodowej jednego członka rodziny.

W przyjętym 31 lipca 2012 r. przez Radę Ministrów dokumencie o charakterze strategicznym pt. „Polityka migracyjna Polski” problematyka obywatelstwa i repatriacji omawiana jest łącznie. W propozycjach zmian przepisów dotyczących repatriacji oraz wnioskach i rekomendacjach wskazuje się na potrzebę usystematyzowania i kompleksowej regulacji zarówno procedury dotyczącej stwierdzenia polskiego pochodzenia, jak i uprawnień przysługujących tym cudzoziemcom na terytorium RP. Dokument wskazuje, że obowiązująca nowa ustawa o obywatelstwie polskim z 2 kwietnia 2009 r. umożliwi cudzoziemcom, którzy zrealizowali zamiar osiedlenia się w Polsce, nabycie obywatelstwa polskiego w trybie uproszczonym, na podstawie decyzji wojewody. W chwili obecnej postępowania w sprawie zezwolenia na osiedlenie się cudzoziemców powołujących się na polskie pochodzenie prowadzi wojewoda, posiłkowo stosując przepisy ustawy o repatriacji. Takich zezwoleń w latach 2004–2012 udzielono 9246 osobom.

Kwestią, która wymaga dalszej, pogłębionej refleksji, jest zmiana modelu finansowania akcji repatriacyjnej i wprowadzenie jednolitych zasad udzielania wsparcia finansowego wszystkim gminom oferującym warunki do osiedlenia się cudzoziemcom legitymującym się promesami wiz repatriacyjnych.

